

De eigenzinnige Moerkerk

In de fraaie publicatie *Op zoek naar erkenning, Leven en werk van Herman Moerkerk* staat de Bossche kunstenaar Herman Moerkerk (1879-1949) centraal. Het boek is een teken van de erkenning die Moerkerk toekomt, een erkenning die hij, blijkens de hoofdtitel, kennelijk zelf zoekt. Of zijn het de auteurs die dit als doel stellen? Hoe dan ook, tijdens zijn leven heeft Moerkerk al vele blijken van erkenning mogen ontvangen. Zo werd in 1929, bij zijn vijftigste verjaardag, het schilderij *Bossche Marktdag* aan de stad geschonken. Deze actie was opgezet door een comité van bewonderaars. In 1939 werd Moerkerk zowel in 's-Hertogenbosch als Haarlem, waar hij inmiddels was gaan wonen, gelauwerd. Speciaal voor zijn zestigste verjaardag was de *Moerkerk-mars* gecomponeerd. In 1946 kreeg hij uit handen van Prins Bernhard een zilveren medaille namens koningin Wilhelmina en in 1949 werd Moerkerk Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Aan waardering heeft het dus niet ontbroken. Bij het Bossche publiek is Moerkerk allerm minst onbekend en zijn werk bevindt zich in vele, vooral nog particuliere collecties. In het verleden is er al verschillende malen aandacht aan besteed, zowel in tentoonstellingen als in publicaties. Moerkerk heeft een omvangrijk oeuvre nagelaten, maar ik waag het te betwijfelen of het zo is, zoals geschreven staat in de inleiding, dat 'Om al zijn werk tentoon te kunnen stellen zou je een gebouw van de omvang van het Rijksmuseum nodig hebben'. Het boek heeft een heldere indeling. In de eerste drie hoofdstuk-

ken wordt het leven van Herman Moerkerk beschreven. Dan volgen er vijf hoofdstukken over zijn werk. Tot slot is er een samenvattende terugblik. Het leven en werk van Moerkerk worden gesitueerd

Herman Moerkerk, Marktgezicht, 1928. Olieverf op doek, 130 x 160 cm. Collectie Noordbrabants Museum, schenking 2001. (Uit: 'Op zoek naar erkenning', p. 129)

tegen de historische achtergrond van de toenmalige situatie in 's-Hertogenbosch en Nederland. Als enige zoon (vijf broertjes en zusjes stierven snel na hun geboorte) van de textielhandelaar Gerard Moerkerk, kreeg Herman een met zorg omringde opvoeding. Hij bezocht de katholieke 'burgerschool' of 'tussenschool', waar de kinderen van de beter gesitueerde Bosschenaren naar toe gingen om van de fraters les te krijgen. Al op jonge leeftijd begon hij te tekenen. Zijn vader gaf hem de nodige tekenmaterialen, bij zijn verjaardag en met Sinterklaas. De middelbare school doorliep Herman op het Sint Aloysius College in Sittard. Hij zat daar bij de jezuïeten op het internaat. In die periode ontstonden zijn eerste karikaturen met begeleidende spottende teksten. In die jaren ontwikkelde hij zich van autodidact tot een bekwaam tekenaar. Na deze schoolopleiding ging Moerkerk als administrateur in de textielhandel van zijn vader werken. Hij nam tegelijkertijd lessen om zijn tekenvaardigheid en schilderstijl te verbeteren. De Bossche kalligraaf Theodorus van Kempen leerde hem tekenen en schrijven als een middeleeuwse kloosterschrijver (*scribist*). Herman kreeg ook nog onderricht van schilder Jan Bogaerts, maar die adviseerde al snel: 'Ga zo door, maar neem nooit meer les'. Hij zag al in dat de geheel eigen stijl van Herman Moerkerk niet moest worden bedorven door academisch onderricht. Moerkerk koos niet meteen voor een onzeker bestaan als kunstenaar. Hij bleef in zijn onderhoud voorzien door te werken in de zaak van zijn vader. In 1901 trouwde Herman Moerkerk met Henriëtte Alard, de dochter van een juwelier uit Maastricht. Er werden uit dit huwelijk vier kinderen geboren.

Het kunstenaarschap bleef zijn roeping. Moerkerk verwierf faam met zijn karikaturen en taferelen van het dagelijks leven. Met vlotte penseel- en penstreken wist hij rake typering en te schetsen. Hij maakte ook ontwerpen voor reclames en carnavalswagens. In 1913 ontwierp hij kostuums voor een in de stad te houden sprookjesoptocht. Vanaf 1914 was hij illustrator bij het tijdschrift *De Katholieke Illustratie*. Daarnaast richtte hij een literair-artistiek tijdschrift op getiteld *Nieuwe Tijden*. Vooral dankzij zijn spotprenten in kranten en tijdschriften werd Moerkerk bekend bij het grote publiek. Intussen was hij zich ook voor de politiek gaan interesseren. In

1915/1916 was hij lid van de gemeenteraad. Hij zette zich vooral in voor het behoud van het historische karakter van de stad. Uit die periode, maar ook van latere tijd, dateren zijn politieke karikaturen, die een beeld geven van Moerkerks kritische en scherpe visie op de lokale (maar ook nationale) politiek en haar beoefenaars. Al deze drukke artistieke activiteiten maakten dat het met de ouderlijke textielhandel minder ging.

Alexei Wladkine (Herman Moerkerk),
Portret van een Russin, 1927. Olieverf op
board, 50 x 40 cm. Collectie Noordbrabants
Museum, aankoop 1993.
(Foto: Noordbrabants Museum)

Herman Moerkerk, *Het veranderen van de mode*, 1947. Oost-Indische inkt en aquarel op papier, 22,8x31,4 cm. Collectie Noordbrabants Museum, aankoop 1974. Uitgebeeld wordt hoe de rijken steeds met de mode mee kunnen gaan, maar dat daarvan bij de armen geen sprake kan zijn. (Foto: Noordbrabants Museum)

Het economisch tij zat bovendien ook niet mee en Moerkerk werd gedwongen de zaak te sluiten. De jaren 1920 waren voor hem slechte tijden.

Herman Moerkerk kon zich grondig ergeren aan de kunstkritiek. De 'serieuze' critici vonden zijn werk niet artistiek genoeg; hij was maar een illustrator! Daarom bakte hij deze heren betweters in 1927 een fraaie poets. Moerkerk organiseerde in Kunstzaal Triborgh te Tilburg een tentoonstelling met 42 schilderijen van de jonge, pas ontdekte Russische expressionistische kunstenaar Alexei Wladkine. Zulke moderne kunst was toen 'in' en

diens semi-abstracte schilderijen werden door de critici als grote kunst geprezen. Ze bleken echter door Herman Moerkerk zelf in een handomdraai in elkaar gezet te zijn. Deze les mochten de critici van toen zich ter harte nemen! Hieruit blijkt tevens Moerkerks grote talent om zich geheel verschillende stijlen eigen te maken. Aan de sombere tijden kwam in hetzelfde jaar 1927 een eind toen hem een vaste baan werd aangeboden bij *De Katholieke Illustratie*. Hij greep deze kans met beide handen aan, ook al betekende dit dat het gezin naar Haarlem, waar het hoofdbureau zich bevond, moest verhuizen. Dat gebeurde in 1928. Als dank voor zijn werk voor 's-Hertogenbosch werd hem een eretentoonstelling aangeboden en kreeg hij de opdracht voor een schilderstuk voor het stadhuis. In Haarlem bleef Herman Moerkerk actief als illustrator, schilder en ontwerper (zie ook de afbeelding op de achterzijde van deze

aflevering). Daar maakte hij ook de Tweede Wereldoorlog mee. Hij moest lijdzaam toezien hoe *De Katholieke Illustratie* zich schikte naar de regels van de Duitse bezetter. Hij weigerde zijn medewerking daaraan, maar kon niet verhinderen dat de redactie oude bijdragen van zijn hand toch plaatste. In die jaren verslechterde bovendien zijn gezondheid. Moerkerk leed aan een kwaal aan zijn ogen en er volgde een slepend ziekbed. Herman Moerkerk overleed op 23 augustus 1949 in een ziekenhuis in Haarlem. Het boek is net niet helemaal af. Nergens wordt vermeld wie de eigenaren zijn van de werken van Herman Moerkerk. Het merendeel is waarschijnlijk nog in particulier bezit, maar er bevindt zich ook een en ander in musea. Ook worden er geen gegevens verstrekt over de afmetingen van de kunstwerken. Er ontbreekt helaas een index op persoonsnamen waardoor het lastig is iets terug te vinden, terwijl er juist veel nieuwe, belangrijke informatie wordt geboden over Bossche schilders en notabelen. Ondanks deze lichte bezwaren is deze biografie verreweg de beste die tot nu toe over Herman Moerkerk is verschenen en vormt het door de mooie illustraties en vormgeving een geslaagd eerbetoon aan zijn leven en werk.

Op zoek naar erkenning. Leven en werk van Herman Moerkerk is geschreven door Frans van Gaal en Vincent Verstappen, onder redactie van J.W.M. Timmermans. Het is in 2003 uitgegeven door en verkrijgbaar bij Boekhandel Adr. Heinen en *Het Bossche Prentenmuseum* (€ 21,90).

